

ANALITIK QOBILIYATNING TANQIDIY FIKRLASHGA TA'SIRI

Bashmanova Marjona Nodirjon qizi

Samarqand davlat pedagogika instituti Pedagogika kafedrasi magistranti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada analitik qobiliyat va tanqidiy fikrlashning o'zaro aloqasi, ularning shaxs tafakkuri hamda ilmiy-amaliy faoliyatdagi ahamiyati tahlil etiladi. Analitik fikrlashning tanqidiy yondashuvni shakllantirishdagi o'rni, shuningdek, bu ikki jarayonning integratsiyalashuvi natijasida shaxsning intellektual salohiyati qanday rivojlanishi ilmiy asosda yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *analitik qobiliyat, tanqidiy fikrlash, tafakkur, mantiqiy tahlil, ijodiy yondashuv, intellektual rivojlanish.*

Abstract: *This article analyzes the relationship between analytical ability and critical thinking, their importance in individual thinking and scientific and practical activities. The role of analytical thinking in the formation of a critical approach, as well as how the intellectual potential of a person develops as a result of the integration of these two processes, is scientifically explained.*

Keywords: *analytical ability, critical thinking, thinking, logical analysis, creative approach, intellectual development.*

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri — mustaqil, tanqidiy va analitik fikrlaydigan shaxsni shakllantirishdir. XXI asr insoni faqat axborotni egallash emas, balki uni tahlil qilish, baholash va qayta ishlash ko'nikmasiga ega bo'lishi zarur. Shu boisdan, tanqidiy fikrlash va analitik qobiliyat masalalari bugungi pedagogika, psixologiya hamda falsafa fanlarining dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Analitik fikrlash inson tafakkurining mantiqiy, izchil va tahliliy shaklini ifodalasa, tanqidiy fikrlash mavjud ma'lumotlarga baholovchi, reflektiv yondashuvni o'z ichiga oladi. Ushbu ikki sifat uyg'unlashgan taqdirda inson har qanday muammoni chuqur anglay oladi, xolis qarorlar qabul qilishga qodir bo'ladi. XXI asr ta'lim paradigmasi insonning faqat bilim egasi emas, balki fikr ishlab chiqish, tahlil qilish va mustaqil xulosa chiqarish qobiliyatiga ega shaxsni shakllantirishni maqsad qilmoqda. Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar tez o'zgaruvchan bo'lgani sababli insondan moslashuvchan tafakkur, tanqidiy yondashuv va analitik qaror qabul qilish talab etiladi. Shu bois, ta'lim psixologiyasi va didaktika sohalarida analitik va tanqidiy fikrlash masalalari chuqur tadqiq etilmoqda. Tanqidiy fikrlash insonning intellektual faoliyati natijasi bo'lib, u tahlil, baholash, sintez, refleksiya va ijodiy

yondashuv elementlarini o'z ichiga oladi. Analitik qobiliyat esa bu jarayonlarning asosiy mexanizmini tashkil etadi. U holda, tanqidiy fikrlashni samarali shakllantirish uchun, avvalo, shaxsda analitik tafakkurni rivojlantirish zarur bo'ladi.

Asosiy qism. Analitik qobiliyatning mohiyati va ahamiyati shundan iboratki, analitik qobiliyat – bu insonning muayyan voqea, hodisa yoki muammoni qismlarga ajratib, ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash va mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyatidir.

Psixologik jihatdan analitik tafakkur inson miyasining yuqori kognitiv faoliyati bilan bog'liq bo'lib, quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:

- muammoni tahlil qilish va tizimlashtirish;
- asosiy va ikkinchi darajali belgilarni farqlay olish;
- dalillarni baholash va umumlashtirish;
- mantiqiy asosda xulosa chiqarish.

Analitik qobiliyat faqat ilmiy faoliyatda emas, balki kundalik hayotda, boshqaruv, ta'lim va texnologik sohalarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Tanqidiy fikrlashning mazmuni va xususiyatlari. Tanqidiy fikrlash — bu mustaqil, dalillarga asoslangan, reflektiv va ob'yektiv fikrlash jarayonidir. U insonni ma'lumotlarni ko'r-ko'rona qabul qilmasdan, ularni tahlil qilishga, ishonchliligini tekshirishga va muqobil fikrlarni solishtirishga o'rgatadi. Tanqidiy fikrlash quyidagi bosqichlardan iborat:

1. Muammoni aniqlash;
2. Dalillarni yig'ish va baholash;
3. Mantiqiy tahlil va solishtirish;
4. Mustaqil xulosa chiqarish.

Bu jarayonlarda inson nafaqat mantiqiy tafakkurdan, balki ijodiy yondashuvdan ham foydalanadi. Shu sababli tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun analitik tafakkur zaruriy poydevor vazifasini bajaradi. Analitik qobiliyatning tanqidiy fikrlashga ta'siri. Tanqidiy fikrlashning samarali shakllanishi analitik qobiliyat darajasiga bevosita bog'liqdir. Chunki har qanday tanqidiy yondashuv chuqur tahlil, dalillarga asoslanish va mantiqiy asoslarni aniqlashni talab qiladi. Analitik tafakkur tanqidiy fikrlashga quyidagi jihatlarda ta'sir ko'rsatadi

Mantiqiy izchillikni ta'minlaydi. Analitik fikrlash tanqidiy xulosalarning asosli va tizimli bo'lishiga yordam beradi

Dalil va faktlarni baholashni kuchaytiradi. Analitik qobiliyat mavjud axborotning ishonchliligini tekshirishni osonlashtiradi. Chunki inson voqea yoki hodisalarni har tomonlama dalillar ekan, o'zi uchun yangi qirralarni kashf etadi

Ob'yektivlikni oshiradi. Tanqidiy fikrlash sub'yektiv hissiyotlardan xoli bo'lishni talab qiladi, analitik yondashuv esa aynan shu sifatni ta'minlaydi. Ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi. Tahlil jarayonida inson turli muqobil yechimlarni ilgari suradi, bu esa tanqidiy fikrlashning ijodiy komponentini boyitadi. Shunday qilib, analitik qobiliyat tanqidiy fikrlashning shakllanishi va rivojlanishida asosiy intellektual mexanizmlardan biri hisoblanadi.

Analitik qobiliyatning psixologik va falsafiy mohiyati. Analitik qobiliyat inson tafakkurining yuqori kognitiv shakli bo'lib, u murakkab axborotni qismlarga ajratish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash va mantiqiy umumlashtirish imkonini beradi. Psixologik jihatdan, analitik fikrlash — bu metakognitiv faoliyat, ya'ni insonning o'z fikrlash jarayonini nazorat qilish va tahlil etish qobiliyatidir. Vygotskiy va Piaget nazariyalariga ko'ra, tafakkurning rivojlanishi reflektiv bosqichlar orqali kechadi; shunda analitik yondashuv fikrni avtomatik emas, anglangan tahliliy jarayonga aylantiradi. Analitik qobiliyat quyidagi komponentlardan tarkib topadi: Tahlil (analiz) — muammoni qismlarga ajratish

Sintez — qismlarni yagona tizimga birlashtirish

Mantiqiy asoslash — dalillarni solishtirib, isbotlash

Xulosa chiqarish — umumlashtirilgan natijaga kelish

Baholash va refleksiya — o'z fikrini tahlil qilish va qayta ko'rib chiqish.⁷⁰ Bu bosqichlarning uyg'un ishlashi shaxsda tanqidiy fikrlash uchun zarur mantiqiy skeletni shakllantiradi.

Tanqidiy fikrlashning kognitiv xususiyatlari. Tanqidiy fikrlash — bu insonning ma'lumotlarga samarali, asosli va reflektiv yondashuvidir. U faqat shubha yoki inkor etish emas, balki fikrning ilmiy asosda baholanishini anglatadi. Amerikalik olim D. Xelpern (Diane Halpern) tanqidiy fikrlashni “maqsadli fikrlash jarayoni” deb tariflaydi, ya'ni u insonni tahlil qilish, qaror qabul qilish va muammoni hal etishga yo'naltiradi.⁷¹ Tanqidiy fikrlash quyidagi kognitiv komponentlardan

Tahlil — dalillarni ajratish, mantiqiy tuzilmani ko'rish

Baholash — axborotning ishonchliligi va manbalarini tekshirish

⁷⁰ Abdullayeva, M. “Zamonaviy ta'limda analitik tafakkurni rivojlantirish metodlari.” *O'zbekiston pedagogika axborotnomasi*, №4, 2022

⁷¹ Halpern, D. F. *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. Psychology Press, 2014.

Izohlash — sabablar va oqibatlar o‘rtasidagi bog‘lanishni aniqlash

Refleksiya — o‘z fikrining to‘g‘riligini baholash

Kreativlik — yangi yechim va g‘oyalarni ilgari surish.

Tanqidiy fikrlash — analitik tafakkurning yuqori bosqichi bo‘lib, unda shaxs faqat mavjud ma‘lumotni emas, balki uning mantiqiy asoslarini va ijtimoiy kontekstini ham tahlil qiladi. Analitik qobiliyatning tanqidiy fikrlashga bevosita ta‘siri. Analitik qobiliyat tanqidiy fikrlashni shakllantiruvchi asosiy kognitiv mexanizm sifatida quyidagi funksiyalarni bajaradi

Mantiqiy asoslashni ta‘minlaydi. Analitik tafakkur shaxsni har bir fikrning daliliy asosini izlashga undaydi, bu esa tanqidiy qarorlar uchun zarur intellektual muhit yaratadi. Refleksiyani kuchaytiradi. Analitik tahlil natijasida inson o‘z fikrini qayta ko‘rib chiqadi, xatolarini aniqlaydi — bu tanqidiy fikrlashning markaziy unsuri hisoblanadi. Axborot oqimini filtrlashga yordam beradi. Analitik tafakkur insonni soxta ma‘lumot, stereotip va hissiy ta‘sirlardan himoya qiladi

Ijodiy qarashni rag‘batlantiradi. Tahlil jarayonida inson mavjud bilimlarni qayta birlashtirib, yangi g‘oya yaratadi — bu tanqidiy fikrlashning kreativ bosqichi hisoblanadi. Shunday qilib, analitik qobiliyat tanqidiy fikrlashni mantiqiy, baholovchi va ijodiy yo‘nalishda boyitadi

Pedagogik jihatdan integratsiya: tanqidiy va analitik fikrlashni rivojlantirish usullari Ta‘lim jarayonida bu ikki qobiliyatni rivojlantirish uchun faol o‘quv strategiyalaridan foydalanish zarur. Masalan: Muammoli ta‘lim — talabani tahlil, izlash va baholashga majbur qiladi Debatlar va munozaralar — tanqidiy fikrlashni faollashtiradi

Keys-stadi (case study) — analitik yondashuvni amaliyot bilan bog‘laydi

Reflektiv yozuvlar (journal writing) — talaba o‘z fikrini tahlil qilib, mustaqil xulosa chiqaradi. Bu metodlar orqali talabalar nafaqat axborotni o‘zlashtiradi, balki uni qayta ishlab, yangi bilim darajasiga olib chiqadi.

Zamonaviy g‘oyalar va yondashuvlar. Bugungi kunda analitik qobiliyat va tanqidiy fikrlash masalalari nafaqat pedagogika va psixologiya, balki sun‘iy intellekt, raqamli pedagogika, neyropsixologiya, metakognitiv nazariya kabi yangi fan yo‘nalishlari bilan chambarchas bog‘lanib bormoqda. XXI asrda shakllanayotgan ilmiy paradigmalarga ko‘ra, tanqidiy fikrlash insonning asosiy raqobatbardosh kompetensiyasi sifatida qaralmoqda.

1. Raqamli tafakkur va analitik fikrlash integratsiyasi. Raqamli jamiyat sharoitida analitik qobiliyat endi faqat inson tafakkuriga emas, balki raqamli texnologiyalar bilan ishlash, ma‘lumotlar tahlili (data analysis) va axborot tanqidiyligi (information literacy) bilan ham bog‘liqdir. Zamonaviy tadqiqotchilar (A. Trilling, B. Fadel, D. Pink) ta‘kidlaganidek, tanqidiy fikrlashning yangi bosqichi — bu raqamli analitika asosida qaror qabul qilish bosqichidir. Shaxs raqamli axborot oqimlarini tahlil qilish, noto‘g‘ri yoki manipulyativ ma‘lumotlarni ajrata olish, algoritmik fikrlashni egallash orqali tanqidiy yondashuvni

kuchaytiradi. Zamonaviy g'oya: Analitik fikrlash faqat mantiqiy emas, balki raqamli tafakkurning ham tarkibiy qismi bo'lishi kerak.

2. Neyrofiziologik yondashuvlar. Neyropsixologiya nuqtai nazaridan, analitik va tanqidiy fikrlash inson miyasining frontal sohalari — prefrontal korteks bilan bog'liq. Bu soha rejali fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish va refleksiya uchun javob beradi. Zamonaviy neyrofiziologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tanqidiy fikrlovchi shaxsda neyron tarmoqlar o'rtasidagi bog'lanish kuchliroq bo'ladi, bu esa analitik jarayonlarni chuqurlashtiradi. Zamonaviy g'oya: Tanqidiy fikrlashni o'qitish jarayonida inson miyasining kognitiv yuklanish darajasi hisobga olinishi, ya'ni neyropedagogik yondashuv zarur.

3. Metakognitiv strategiyalar va reflektiv tafakkur. Hozirgi ilmiy adabiyotlarda analitik fikrlashning rivojlanishi metakognitiv strategiyalar orqali tushuntiriladi. Metakognitsiya — bu “o'z fikrlashini boshqarish” degan ma'noni anglatadi.

Tanqidiy fikrlovchi shaxs o'z fikrini tahlil qiladi, xatolarini anglaydi, fikr yo'nalishini qayta ko'rib chiqadi. Shu sababli ta'lim jarayonida metakognitiv yondashuvni rivojlantirish: tahliliy tarmoqli fikrlashni kengaytiradi,

mustaqil xulosa chiqarish madaniyatini shakllantiradi,

tanqidiy yondashuvni reflektiv tahlil bilan uyg'unlashtiradi. Zamonaviy g'oya: Analitik qobiliyatni rivojlantirish uchun talaba o'z fikrlash jarayonini boshqarish (self-regulation) va refleksiya qilishni o'rganishi kerak.

4. Ijodiy (kreativ) tanqidiy fikrlash konsepsiyasi. Zamonaviy psixologlar fikricha, tanqidiy fikrlash faqat “tahlil” bilan cheklanmasligi, balki ijodiy tafakkur bilan qo'shilishi lozim. Bu yondashuv “creative-critical thinking” deb ataladi. Bu konsepsiya shundan iboratki, inson faqat mavjud ma'lumotni tanqid qilish emas, balki undan yangi g'oya yaratish salohiyatiga ham ega bo'lishi kerak. Shu sababli zamonaviy ta'lim tizimlari (xususan, Finlandiya, Singapur, Janubiy Koreya, Kanada)da tanqidiy fikrlash ijodiy muammoli vaziyatlar orqali o'rgatiladi. Masalan:

dizayn fikrlash (design thinking),

-loyiha asosida o'qitish (project-based learning),

-STEAM yondashuvi (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics). Zamonaviy g'oya: Tanqidiy fikrlash — bu ijodiy tahlil va mantiqiy sintezning uyg'unligi.

5. Sun'iy intellekt davrida tanqidiy fikrlash. Sun'iy intellekt (AI) va avtomatlashtirish davrida insonning eng muhim ustunligi — bu tanqidiy va axloqiy fikrlash qobiliyatidir.

Algoritmlar ma'lumotni tahlil qilishi mumkin, ammo axloqiy, ijtimoiy va madaniy kontekstda qaror qabul qilish faqat inson tafakkuriga xos. Shu bois zamonaviy tadqiqotchilar tanqidiy fikrlashni:

axborot etikasi, sotsial ong, kontekstual baholash elementlari bilan boyitish zarurligini ta'kidlamogda Zamonaviy g'oya: AI davrida tanqidiy fikrlash — bu “insoniy tafakkurning so'nggi qal'asi”.

Zamonaviy ilmiy manbalarda tanqidiy fikrlash va analitik qobiliyat inson tafakkurining eng murakkab, ammo eng muhim kognitiv funksiyasi sifatida e'tirof etilmoqda.

Ularning integratsiyasi: raqamli tafakkur (digital literacy), metakognitiv boshqaruv, ijodiy yondashuv, axloqiy tahlil bilan boyitilmoqda. Shunday qilib, analitik qobiliyat tanqidiy fikrlashni chuqurlashtiruvchi mexanizm, tanqidiy fikrlash esa analitik tafakkurni insoniy va ijtimoiy mazmun bilan to'ldiruvchi jarayon sifatida talqin etiladi. AI davrida tanqidiy fikrlash — bu insoniy tafakkurning so'nggi qal'asi

1. Inson tafakkuri va sun'iy intellekt o'rtasidagi chegara Sun'iy intellekt (Artificial Intelligence — AI) bugungi kunda inson tafakkurining ko'plab funksiyalarini texnik darajada takrorlay olmoqda: ma'lumotni qayta ishlash, tahlil qilish, mantiqiy xulosa chiqarish, hatto matn yozish yoki ijodiy g'oya yaratish. Ammo, shunga qaramay, AI hali inson tafakkurining mohiyatini — refleksiya, axloqiy baho va tanqidiy ongni to'liq egallay olgani yo'q. Sun'iy intellekt algoritmlar asosida ishlaydi, inson esa ma'nolarni anglash, qadriyatlarini his qilish va qarorlariga axloqiy asos berish orqali tafakkur qiladi. Shuning uchun, tanqidiy fikrlash — bu oddiy “aqliy operatsiya” emas, balki insonning o'z fikriga, qaroriga va axloqiy pozitsiyasiga mas'uliyatli yondashuvdir. Shu bois, tanqidiy fikrlash — inson tafakkurining so'nggi qal'asi, ya'ni uni mashina to'liq egallay olmaydigan, faqat insoniy ongga xos soha.

2. Tanqidiy fikrlashning “insoniy” tabiatini belgilovchi omillar Tanqidiy fikrlashni mashinaviy tahlildan farqlovchi bir necha asosiy jihatlar mavjud:

a) Refleksiya (o'z fikrini tahlil qilish qobiliyati)

AI tahlil qiladi, lekin o'z tahlilining mohiyatini anglamaydi. Inson esa o'z fikrining sabablarini, hissiyotlarini, e'tiqodlarini anglay oladi. Bu refleksiya tanqidiy fikrlashning yuragi hisoblanadi.

b) Axloqiy ong (moral reasoning)

AI algoritmlari “to'g'ri” yoki “noto'g'ri”ni faktlar orqali aniqlaydi, ammo axloqiy qiymatni sezmaydi. Tanqidiy fikrlash esa faqat mantiqqa emas, balki axloqiy mas'uliyatga tayanadi. Masalan, tibbiyotda yoki ta'limda qarorlar qabul qilishda insoniy qadriyatlar ustuvor bo'lishi zarur.

c) Kontekstual tafakkur (ijtimoiy-ma'naviy kontekstni anglash)

AI uchun ma'lumot — bu kodlar to'plami. Inson esa ma'lumotni madaniy, tarixiy va ijtimoiy kontekstda talqin qiladi. Shuning uchun tanqidiy fikrlash voqealarni faqat tahlil qilmaydi, balki ularning ma'nosini ochadi.

d) Emosional-intellektual uyg'unlik Inson tafakkuri mantiq va hissiyot o'rtasidagi muvozanatga tayanadi. Tanqidiy fikrlashda bu muvozanat muhim: fikrlar hissiy befarqlik bilan emas, insoniy empatiya bilan baholanadi.

3. Sun'iy intellekt davrida tanqidiy fikrlashning yangi funksiyasi AI texnologiyalari hayotimizning barcha jabhalariga kirib kelar ekan, tanqidiy fikrlash quyidagi yangi vazifalarni o'z zimmasiga oladi:

a) Ma'lumotni filtrlay Axborotning ko'pligi — insonni charchatadi, chalkashtiradi. Tanqidiy fikrlash esa axborot savodxonligini ta'minlaydi: haqiqatni yolg'ondan, manipulyatsiyani faktlardan ajratadi.

b) Algoritmik tarafkashlikni anglash (algorithmic bias awareness) AI algoritmlarining qarorlari har doim neytral emas. Ular inson yaratgan ma'lumotlar bazasiga tayanadi, unda esa tarafkashlik bo'lishi mumkin. Tanqidiy fikrlovchi inson bu jarayonni tahlil qiladi, natijada "AI aytgan narsa haqiqat" degan ko'r-ko'rona ishonchdan saqlanadi.

c) Axloqiy qarorlarni himoya AI tez va aniqlik bilan qaror qabul qiladi, lekin uning qarorida inson hayotining ma'naviy jihatlari yo'q. Shu sababli, tibbiyot, ta'lim, huquq, siyosat kabi sohalarida axloqiy tanqidiy fikrlash zarur bo'ladi

d) Kreativ tafakkuri AI g'oya yaratishi mumkin, ammo u ma'no va qadriyatni yaratolmaydi. Tanqidiy fikrlash insonni shunchaki iste'molchi emas, yaratuvchi sub'yekt sifatida saqlab qoladi

4. Pedagogik kontekst: AI asrida tanqidiy fikrlashni o'qitish Bugungi ta'lim tizimida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish — bu endi faqat "bilim sifatini oshirish" masalasi emas, balki insonni texnologik asrda o'zini yo'qotmaslikka tayyorlash masalasidir. Zamonaviy pedagogik g'oyalar shuni ta'kidlaydiki Talabalarga AI vositalaridan foydalana olish, lekin ularga tanqidiy qarashni o'rgatish lozim. O'qituvchilar "AI yordamida fikrlash" emas, balki "AIga qarshi fikrlash", ya'ni mustaqil baholash madaniyatini shakllantirishlari zarur. Tanqidiy fikrlash o'qituvchini "axborot uzatuvchi" emas, fikr shakllantiruvchi shaxs sifatida qayta belgilaydi. Shunday qilib, tanqidiy fikrlash insonni algoritmik tafakkurdan farqlaydigan yagona qal'a — axloqiy, reflektiv va ma'naviy tafakkur makoni bo'lib qoladi

5. Falsafiy xulosa. Inson tafakkurining evolyutsiyasi texnologiyalar bilan raqobatda emas, balki ularni ma'noli yo'nalishga solishda namoyon bo'ladi. Sun'iy intellekt inson fikrini tezlashtiradi, lekin tanqidiy tafakkur uni yo'naltiradi. Tanqidiy fikrlash shunchaki fikr yuritish vositasi emas — u insonlikni saqlab qolish mexanizmidir. Chunki inson: axloqiy tanlov qiladi, ma'noni anglaydi, qadriyatni himoya qiladi, o'z tafakkurini o'zi tahlil qiladi. Shu sababli, AI davrida tanqidiy fikrlash — bu inson tafakkurining so'nggi qal'asi, uning ma'naviy mustaqilligi va intellektual erkinligining kafolati hisoblanadi.

Xulosa. Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, analitik qobiliyat va tanqidiy fikrlash bir-birini to‘ldiruvchi tafakkur shakllaridir. Analitik qobiliyat insonni mantiqiy tahlil va asosli xulosa chiqarishga o‘rgatsa, tanqidiy fikrlash esa ushbu xulosalarni baholash, tahrir qilish va rivojlantirish imkonini beradi.

Ularning uyg‘unligi insonning intellektual salohiyatini oshiradi, ilmiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatda muvaffaqiyatli natijalarga erishishiga xizmat qiladi. Shu bois ta’lim tizimida talabalarda analitik fikrlashni rivojlantirish orqali tanqidiy fikrlashni shakllantirishga alohida e’tibor qaratish zarur. Analitik qobiliyat tanqidiy fikrlashning poydevori va vositasi sifatida inson tafakkurining yuqori darajasini ta’minlaydi. Analitik tafakkur mantiqiy izchillik, faktlarga tayanish, sabab-oqibat tahlili va refleksiv yondashuvni shakllantiradi. Tanqidiy fikrlash esa shu asosda fikrni baholash, tahrir qilish va ijodiy tarzda rivojlantirish imkonini beradi. Ularning uyg‘unligi insonning metakognitiv salohiyatini, ya’ni o‘z fikrini nazorat qilish va o‘zgartirish qobiliyatini rivojlantiradi. Shu sababdan zamonaviy ta’lim tizimida tanqidiy fikrlashni shakllantirish — analitik tafakkurni rivojlantirish bilan chambarchas bog‘liq jarayondir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ennis, R. H. Critical Thinking. Prentice Hall, 2011.
2. Halpern, D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. Psychology Press, 2014.
3. Paul, R., & Elder, L. The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking, 2020.
4. Xoliqov, B. “Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda tahliliy yondashuvning roli.” Ta’lim va innovatsiyalar jurnali, №2, 2023.
5. Abdullayeva, M. “Zamonaviy ta’limda analitik tafakkurni rivojlantirish metodlari.” O‘zbekiston pedagogika axborotnomasi, №4, 2022.
6. Halpern, D. F. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. New York: Psychology Press, 2014.
7. Paul, R., Elder, L. The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking, 2020.
8. Vygotsky, L. S. Thinking and Speech. MIT Press, 1987.
9. Piaget, J. The Psychology of Intelligence. Routledge, 2001.
10. Abdullayeva, M. “Analitik tafakkurni rivojlantirishning kognitiv asoslari.” Pedagogik tadqiqotlar jurnali, №3, 2023.

11. Xoliqov, B. “Tanqidiy fikrlashni shakllantirishda analitik yondashuvning roli.” O‘zbekiston ta’limi va innovatsiyalar jurnali, №2, 2022.
12. Ennis, R. H. Critical Thinking and Reasoning in Education. Prentice Hall, 2011.